

Kirsch, Otakar

Jan Jelínek (1926–2004) : organizátor české a světové muzeologie

In: *Pod ochranou Kleió : historické obory na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity*. Borovský, Tomáš (editor); Němec, Jiří (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 99-100

ISBN 978-80-210-9258-7; ISBN 978-80-210-9259-4 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141071>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

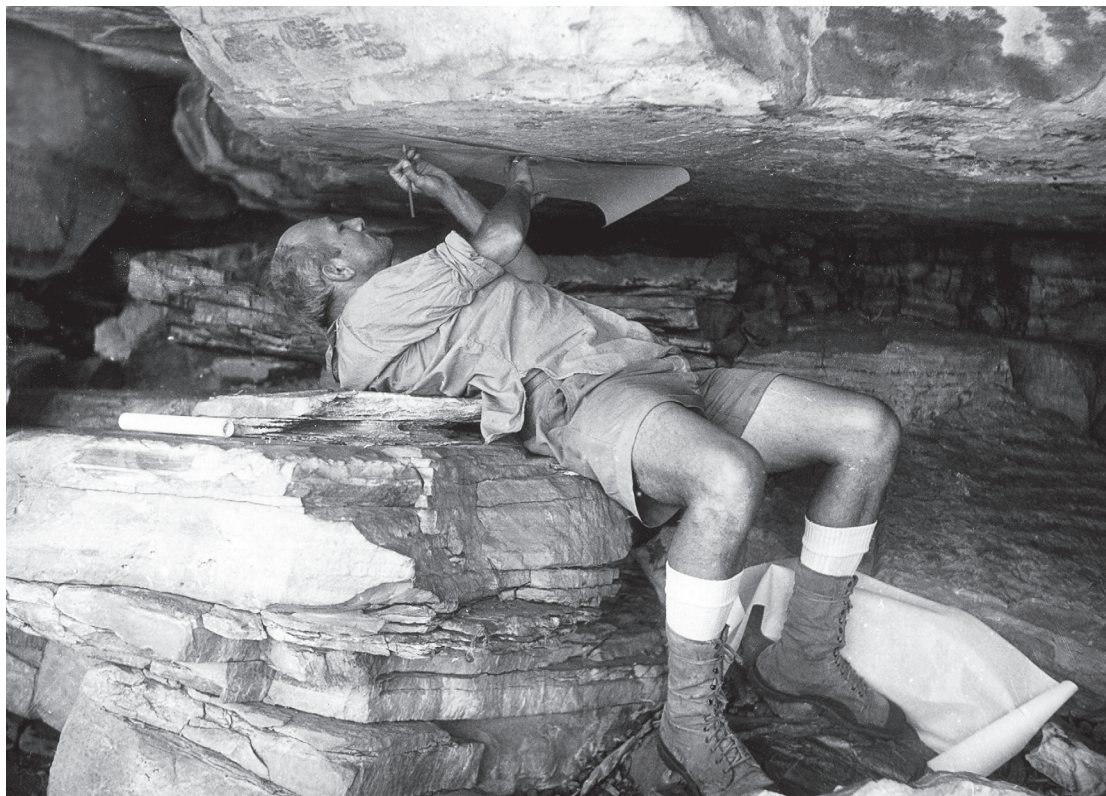
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jan Jelínek (1926–2004)

Organizátor české a světové muzeologie

Jan Jelínek svůj profesní život úzce propojil, vedle paralelního angažmá v oblasti antropologie a paleoantropologie, s muzejnictvím a s prosazením jeho teoretické základny – muzeologie. Již jako student Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity nastoupil v roce 1948 do Moravského zemského muzea, kde byl zaměstnán v oddělení pro moravské diluvium. O deset let později byl ustanoven ředitelem této tradiční brněnské instituce a během svého funkčního období dokázal realizovat několik nadčasových projektů. Bezprostředně se podílel na vybudování Ústavu Anthropos a pod jeho kuratelou postupně vznikly i Etnografický ústav a tzv. Mendelianum, jehož koncepci vytvořil politicky perzekvovaný genetik Jaroslav Kříženecký.

Jako neobyčejně schopný organizátor vycházel při prosazování svých záměrů z předpokladu, že je nutné opřít muzejní práci o propracovanou teorii vycházející z vědeckých principů, aby se muzea opět přiblížila potřebám tehdejší proměňující se společnosti. Skládat se podle něj měla ze tří vzájemně provázaných a rovnoměrně zastoupených složek – vědecké práce, dokumentace a prezentace. Jelínek se ve svých analýzách blíže zaměřil především na oblast komunikace s návštěvníkem, v níž prosazoval zvýšené uplatňování psychologických aspektů, zasazoval se však i o zavedení inovativních metod a technik v prezentační oblasti (práce se světlem, využití dioramat a audiovizuálních prostředků, prezentace sbírkových předmětů na pohyblivém pásu).

J. Jelínek dokumentuje prehistorické skální umění v Arnhemské zemi (Severní Austrálie), kam zorganizoval v roce 1969 vědeckou expedici, v podmínkách tehdejšího Československa ojedinělou
Zdroj: Archiv Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea

Jeho snahy o profesionalizaci oboru měly i praktické vyústění. Při Moravském muzeu ustanovil počátkem šedesátých let muzeologické oddělení, které mělo metodicky a organizačně ovlivňovat činnost této brněnské instituce a ostatních jihomoravských muzeí, a do jeho čela postavil ambiciózního Zbyňka Zbyslava Stránského. Zároveň zastával názor, že muzejní pracovníci musejí získat přehled „o předmětu, problémech a technice muzeologické práce“, a prosazoval proto nutnost vysokoškolského vzdělání v oblasti muzeologie. Přes potíže spojené s negativními postoji, které zastávali také někteří zástupci akademické obce, stál v roce 1963 u zrodu externí katedry muzeologie na brněnské filozofické fakultě. Na jednom z prvních univerzitních pracovišť tohoto typu na světě pak v následujících letech působil jako její vedoucí a pedagog. Jeho vliv na profilaci nově se rodícího oboru však byl v tehdejší Československu do značné míry omezen v období nastupující normalizace.

Z ředitelské pozice v Moravském muzeu Jelínek odešel. Vliv na to patrně měla jeho role při konstituování profesní organizace s názvem Svaz muzejních pracovníků v roce 1968, jehož cílem bylo stát se, oproti dosavadní praxi, rovnocenným partnerem stranických a státních orgánů při vytváření (nejen) muzejní politiky v českých zemích. Nadále však věc muzeologie podporoval z pozice předsedy vrcholné mezinárodní muzejní profesní organizace s názvem International Council of Museums (ICOM), kterou vykonával ve dvou volebních obdobích v letech 1971–1977. Zásadní se stala především iniciativa vedoucí ke zřízení jeho integrální součásti – International Committee for Museology (ICOFOM), jež se následně stala zásadní platformou pro diskusi muzeologů o aktuálních problémech tehdejšího muzejnictví. O Jelínkově světovém renomé svědčí mimo jiné fakt, že se se podílel na vybudování muzejních institucí a jejich expozic v zemích třetího světa.

Zbyněk Zbyslav Stránský (1926–2016)

Autor muzeologické koncepce

Přední český a světový muzeolog absolvoval v letech 1946–1950 filozofii a historii na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Od mládí inklinoval k hudbě, což se projevilo nejen studiem muzikologie na brněnské univerzitě pod vedením profesorů Jana Racka a Bohumila Štědrone, ale také působením v pražském Muzeu Antonína Dvořáka. V následujících letech byl zaměstnán v řadě dalších muzejních institucí především regionálního charakteru (Český Brod, Poděbrady, Jihlava), zásadním zlomem se však stalo v jeho profesní kariéře až jmenování do pozice vedoucího muzeologického oddělení Moravského muzea v roce 1962.

Nové pracoviště začalo pod jeho vedením postupně vykonávat rozsáhlou metodickou, poradní a kontrolní činnost pro muzea v rámci tehdejšího Jihomoravského kraje. Současně se Stránský spolu s ředitelem Janem Jelínkem rozhodli pro další krok, jenž měl zkvalitnit a profesionalizovat československé muzejnictví – zřízení externí katedry muzeologie. Právě Stránský vytvořil podobu kurikula postgraduálního studia, která vycházela z jeho specifické koncepce muzeologie. Inovativní přístup stavěl na pojetí poznávací intence oboru jako vztahu člověka ke skutečnosti, kdy člověk oproti přirozenosti změny a zániku získává, uchovává a zprostředkovává autentické reprezentanty hodnot, jež následně spoluvytvářejí a umocňují jeho kulturní profil.

